

РОЛЬ ПАЛОМНИЦЬКИХ ЕКСКУРСІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСКУРСІЙНИХ ПОСЛУГ У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

АЛЬТГАЙМ Любов Богданівна

кандидат географічних наук, доцент кафедри географії та методики її навчання
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
<https://orcid.org/0000-0002-0643-7874>
e-mail: althaim@ukr.net

ЗАСТАВЕЦЬКА Леся Богданівна

доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри географії та методики її навчання
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
<https://orcid.org/0000-0002-9112-3983>
e-mail: zast.lesia@gmail.com

ЖУРБА Ігор Євгенович

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,
Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0000-0002-2554-0914>
e-mail: igor.zhurba@ukr.net

СЕМЕГЕН Оксана Олегівна

кандидат географічних наук, викладач кафедри географії та методики її навчання
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
<https://orcid.org/0009-0000-4435-7448>
e-mail: o.o.semegen@gmail.com

У статті визначено роль релігійних екскурсій у організації екскурсійної справи та становленні української держави, особливо сьогодні. Розглянуто характерні риси та особливості релігійного екскурсійного потенціалу, загалом, та у Тернопільській області, зокрема, для організації паломництва та релігійних екскурсій. Проаналізовано важливість надання релігійних і паломницьких екскурсійних послуг і розвитку цього напрямку у майбутньому. У статті подано аналіз основних складових частин релігійного екскурсійного потенціалу. Охарактеризовано визначний духовний центр греко-католицької церкви в Україні, яким здавна є село Зарванця. Зроблено акценти на важливості паломницьких релігійних поїздок та екскурсій під час війни для відновлення психологічного та ментального здоров'я.

Ключові слова: паломництво, релігійні екскурсії, релігійні центри, релігійні ресурси, релігійний екскурсійний потенціал, релігійні об'єкти, село Зарванця.

THE ROLE OF PILGRIMAGE EXCURSIONS IN THE ORGANIZATION OF EXCURSION SERVICES IN THE TERNOPIL REGION

ALTHAIM Liubov¹, ZASTAVETSKA Lesia¹, ZHURBA Ihor², SEMEGHEN Oksana¹

¹ Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

² Khmelnytskyi National University

Religious excursions occupy an important place in the organization of the excursion business and the formation of the Ukrainian state, especially today. Excursion potential includes two main components - conditions and resources. As for religious excursions, we can say that the conditions are opportunities and prerequisites for the favorable development of this type of tourism. We have highlighted the following composition of conditions: nature, history, population, culture, economy and politics. Religious excursions, in contrast to purely pilgrimage trips or hikes, are shorter, they are not timed to religious holidays, and both adults and children can participate in them.

Many pilgrims from the East and West visited Ukrainian land, attracted by the grandeur of the Kyiv-Pechersk and Pochaiv Lavra, Sophia of Kyiv, cultural and sacred monuments of other regions of Ukraine. Such a recognized spiritual center of the Greek Catholic Church in Ukraine has long been the village of Zarvanytsia, Ternopil region. And after restoration and reconstruction, this place of pilgrimage became even more solemn and elevated. A huge number of people come here every year from all districts of Ternopil Oblast, as well as from all regions of our country. Many guests arrive from abroad: Poland, England, Canada, the USA.

In the article defines the role of religious excursions in the organization of the excursion business and the formation of the Ukrainian state, especially today. The characteristic features and peculiarities of the religious excursion potential, in general, and in the Ternopil region, in particular, for the organization of pilgrimages and religious excursions are considered. The importance of providing religious and pilgrimage excursion services and the development of this direction in the future is analyzed. The article presents an analysis of the main constituent parts of the religious excursion potential. The remarkable spiritual center of the Greek Catholic Church in Ukraine, which has long been the village of Zarvanytsia, is characterized. Emphasis is placed on the importance of religious pilgrimages and excursions during the war for the restoration of psychological and mental health.

Key words: pilgrimage, religious excursions, religious centers, religious resources, religious excursion potential, religious objects, the village of Zarvanytsia.

АЛЬТГАЙМ, Л., ЗАСТАВЕЦЬКА, Л., ЖУРБА, І., & СЕМЕГЕН, О. (2024). РОЛЬ ПАЛОМНИЦЬКИХ ЕКСКУРСІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСКУРСІЙНИХ ПОСЛУГ У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ. *Development Service Industry Management*, (1), 278–284. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5\(40\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5(40))

ALTHAIM, L., ZASTAVETSKA, L., ZHURBA, I., & SEMENEN, O. (2024). THE ROLE OF PILGRIMAGE EXCURSIONS IN THE ORGANIZATION OF EXCURSION SERVICES IN THE TERNOPIL REGION. *Development Service Industry Management*, (1), 278–284. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5\(40\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5(40))

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Традиції паломництва йдуть корінням у далеку стародавність. Так, в Індії споконвіку люди організовували поїздки у святі місця, наповнені енергією того або іншого божества. У Шримад-Бхагаватам (Бхагавата пуране), написаної багато століть назад, сказано, що святі місця, у яких шануються божества, потрібно відвідувати й у них потрібно молитися, щоб досягти духовних результатів. Відвідування таких місць й участь у ритуальних церемоніях дасть результати у тисячу разів кращі, ніж ті, що будуть досягнуті при виконанні тих же дій у інших місцях. У буддійському каноні Трипітака зазначені місця, які сам Будда назвав як свої пам'ятні – це ті, де він народився, одержав стан просвітління, прочитав свою першу проповідь і пішов в інший світ. У Древній Греції до вішунки-піфії, що жила у храмі у Дельфах, з'їжджалися представники всього грецького світу для одержання пророкувань. У середні віки започаткувалася традиція поїздок християн до Гробу Господнього в Єрусалим. Епоха хрестових походів стимулювала розвиток паломництва. Хрестові походи проходили під гаслом звільнення Святої землі від невірних. Паломницький рух у Святу землю здобув ще більший розмах у XV-XVI ст. УХХ ст. із бурхливим розвитком туризму, сучасних засобів транспорту, зв'язку, інформаційного буму зросли інтенсивність і географічна розмаїтість паломництва. За наявним даними, більше 200 млн осіб щорічно у світі здійснюють паломництва.

Релігійні екскурсії посідають вагомe місце в організації екскурсійної справи та становленні української держави, особливо сьогодні. Прочани, у більшості випадків, – це глибоко релігійні люди із дуже сформованою системою цінностей. Приймаючи участь у таких поїздках зараз вони вважають, що це для них є молитовний фронт, бо вони також воюють проти агресора молитвою. Є багато свідчень військових, що саме молитва врятувала життя і не одноразово. Тому прочани переконані, що спільна молитва, поїздки на святі місця – це такі пожертви свого часу, своєї духовної праці, які надають величезну підтримку і захист нашим захисникам. Тому зараз є дуже актуальними перефразовані слова, що молитва врятує Україну і світ. Особливо спільна молитва є великою силою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Розгляд екскурсійного релігійного потенціалу вимагає більших зусиль. Зважаючи на таку важливість сьогодні, у час національного і духовного відродження українського народу, коли відновлюються наші давні релігійні звичаї і традиції, потрібно зазначити, що теорія релігійного екскурсійного потенціалу перебуває ще у стадії становлення, і дослідники пропонують зовсім різні концепції й точки зору. Це дає змогу стверджувати, що розгляд екскурсійного потенціалу для організації паломницьких екскурсій потребує більше уваги із боку науковців. Розгляд даної проблематики в останні роки ми зустрічаємо у працях таких науковців як Литвин І. В. [6], Панченко С. А. [7], Сайчук В. С. [8], Чередниченко А. О. [9], Юрченко С. О. та Юрченко О.Є. [10] та ін. Попри значну кількість наукових праць із проблем паломництва і релігійного туризму та загалом розвитку туристичної сфери, існує багато проблемних питань про значення і роль релігійних екскурсій, які потребують вирішення.

Слід підкреслити недостатню кількість праць, присвячених саме, аналізу особливостей місць паломництва та релігійного туризму, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Формулювання цілей статті.

Мета статті – розглянути характерні риси та особливості релігійного екскурсійного потенціалу, загалом, та у Тернопільській області, зокрема, для організації паломництва та релігійних екскурсій, а також виокремити важливість надання таких екскурсійних послуг сьогодні і розвитку цього напрямку у майбутньому.

Виклад основного матеріалу

Екскурсійний потенціал включає дві основні складові - умови й ресурси. Що стосується релігійних екскурсій, ми можемо сказати, що умови - це можливості й передумови для сприятливого розвитку цього виду туризму. *Нами виділено наступний склад умов: природа, історія, населення, культура, економіка й політика.* Кожна умова може поділятися на *види й різновиди*. Умови визначають як розвиток екскурсійної діяльності, так й особливості перебування (проживання) екскурсантів у тому або іншому місці. Однак вони безпосередньо не задіяні у різних видах екскурсійної діяльності. Умови можуть як сприяти, так і перешкоджати розвитку екскурсійної діяльності. Візьмемо для прикладу природу. Більшість християнських святинь у Європейських країнах перебувають в умовах досить сприятливого клімату, що дозволяє великій

кількості людей їх відвідувати. Разом із тим є країни у світі, де природні умови накладають певні обмеження на відвідування, до прикладу, багато буддійських монастирів Тибету й високогірних районів Індії. Причина цього - складні погодні умови й специфічні особливості рельєфу. Варто нагадати, що прочани, готові на певні випробування, менше звертають увагу на виникаючі у поїздках труднощі, але й на них впливають природні особливості, які звичайно обмежують їхні можливості.

При розгляді економіки як умови потрібно звернути увагу на:

- 1) загальний стан економіки;
- 2) туристичну інфраструктуру;
- 3) галузі виробничої й невиробничої сфери, пов'язані із екскурсіями;
- 4) ремесла й промисли й тощо.

Загальний стан економіки впливає на добробут людей, а це, у свою чергу, і на туризм.

При політичній стабільності екскурсії, загалом, а також і релігійні, одержують стимули до розвитку. Політична нестабільність, різні військові конфлікти впливають на частоту і динаміку розвитку екскурсій. Як наприклад - Єрусалим в умовах багаторічного арабо-ізраїльського протистояння, яке цьогоріч переросло у активні воєнні дії.

Екскурсійні *релігійні ресурси* складаються із наступних груп: *культурно-історична спадщина, соціальні, соціокультурні й етнографічні ресурси*. Велике значення мають екскурсійні ресурси для розвитку релігійного туризму екскурсійно-пізнавальної спрямованості. У групу *культурно-історичної спадщини* входять пам'ятки культурної архітектури й скульптури; у групу *соціальні ресурси* - релігійні свята, а також традиції, звичаї, обряди людей. Із *соціально-культурних ресурсів* туристів-екскурсантів можуть зацікавити ті установи культури, які мають значні збори експонатів релігійного значення. Це можуть бути виставки, музеї при монастирях. У різних країнах світу існують музеї релігій, паломництва.

Інфраструктура як ресурс включає наступні групи: транспортне забезпечення, система розміщення, система харчування, система виробництва сувенірної продукції. Звичайно, що організація релігійних екскурсій прямо залежить від стану туристичної інфраструктури. Однак паломництво менше залежить від цього, ніж екскурсії релігійно-пізнавальної спрямованості. Прочани готові не зважати на можливі труднощі, тому що ними керує усвідомлена мотивація. Коли прочани долають пішохідними переходами великі відстані, вони можуть зупинитися на нічліг і під відкритим небом.

У релігійних екскурсіях важливу роль відіграють не тільки екскурсороводи, але і священики, ченці, що проводять екскурсії. При цьому ними використовуються також численні фотографії, карти, схеми святих місць і міст, храмів і храмових комплексів, монастирів, ступ, ашрамів, святилиць, мечетей, синагог, відвідуваних із метою паломництва й екскурсій. Це важлива *матеріальна* складова релігійних екскурсій.[2]

Нематеріальними об'єктами і ресурсами є індивідуальні й колективні бази даних, сайти інтернету, інтерактивні мережі тощо, у яких розповідається про святі місця, паломницькі центри всіх релігій, що існують у різних країнах.

Можна виділити різні *види* паломництва:

- за кількістю учасників і ознаками сімейної приналежності розрізняють: індивідуальні, сімейні й групові паломництва;
- за тривалістю можна означити паломництва: тривалі й короткі;
- залежно від того, у якій країні перебувають об'єкти, відвідувані прочанами, існують поїздки внутрішні й закордонні.[2]

Прочани звичайно висувають набагато менше вимог до рівня і якості обслуговування, харчування, розміщення. Вони зупиняються на нічліг у келіях монастирів, на території ашрамів, у наметових містечках (під час хаджу, наприклад), можуть ночувати у храмах на підлозі або просто неба на вулиці. Вибір їжі, звичайно, невеликий і вона більше скромна. У християнських країнах під час постів їжа пісна, в Індії - вегетаріанська.

Всі паломництва пов'язані із відвідуванням певних місць, що є святими. Це можуть бути монастирі, храми, природні об'єкти - гори, ріки, озера, гаї, печери тощо. Також передбачається відвідування релігійних центрів, у яких туристи-екскурсанти зможуть побачити релігійні об'єкти - діючі культурні пам'ятки, побувати на різних дійствах. Екскурсанти відвідують богослужіння, беруть участь у хресних ходах, медитаціях, інших релігійних заходах. Варто мати на увазі, що туристи-екскурсанти, а також і представники інших релігій, можуть потрапити не на всі заходи. Так, у деякі індуські храми пускають тільки індусів. Мекка є священним місцем для мусульман, не мусульманам туди в'їзд заборонений. Все це варто враховувати при плануванні маршрутів.

Релігійні екскурсії, на відміну від суто паломницьких поїздок чи походів, є більш короткими, вони не приурочені до релігійних свят, і у них можуть брати участь як дорослі, так і діти.[2]

Із наукової точки зору релігійні центри також будуть цікавими і для організації наукових релігійних екскурсій для науковців та інших фахівців історико-культурної спадщини. У таких центрах може розвиватися також науковий туризм релігійної тематики. Такі поїздки і групи можуть бути нечисленними, але вони розширюють географію релігійних екскурсій. Учених зацікавить релігійна спадщина - рукописи, різні

культурні предмети, знайдені завдяки археологічним розкопкам, архітектурні форми як сучасних, так і зниклих у минулому релігій і багато чого іншого.[2]

На українських землях паломництво і мандри відомі здавна. Першою українською жінкою-мандрівницею можна вважати княгиню Ольгу, яка, як відомо, не тільки особисто об'їхала всю територію Київської Русі, а й побувала у гостях у візантійського імператора у Константинополі. У духовному житті давньої України найважливішою подією стало запровадження християнства. Віряни, відвідуючи церкву, слухали проповіді про життя Ісуса Христа, святу землю, святі місця. Згодом у багатьох із них з'явилася зацікавленість і потреба їх відвідати. Набожних людей, які подорожували до святих місць, називали пілігримами, странниками, богомольцями, прочанами, паломниками.[4]

На українській землі, за давніми літописами і хроніками, побувало багато прочан зі Сходу і Заходу, яких приваблювала велич Києво-Печерської і Почаївської лавр, Софії Київської, культурних і сакральних пам'яток інших регіонів України.[1] Таким визнаним духовним центром греко-католицької церкви в Україні здавна є село Зарванія Тернопільської області. А після відновлення і відбудови це місце паломництва стало ще урочистішим і піднесеним. Величезна кількість людей прибуває сюди щороку із усіх районів Тернопільщини, а також із всіх областей нашої країни. Чимало гостей прибуває із-за кордону: Польщі, Англії, Канади, США. Серед прочан, що дуже приємно, завжди є багато молоді — представників таких організацій, як "Українська молодь — Христові", "Молода Просвіта", "Пласт", "Вертеп", "Відродження".

Зарванія розміщена на своєрідному півострові, утвореному р. Стрипою. Загальна площа 213 га, на відстані від міста Тернополя — 56 км.

За літописом, чудотворна ікона Матері Божої явилася уві сні монахові, який у 1240 році рятуючись втік із Києва, зруйнованого монголами. Виникнення ікони сягає XIII-XIV ст. Ще у 1867 р. Папа Пій IX надав Зарванії відпустового значення. Перша згадка про назву населеного пункту – села Зарванія припадає на 1458 рік, але народні перекази повідають, що теперішня назва за селом закріпилася ще із 1240 р. Було це так. Того року монголо-татари зруйнували Київ. Впала Десятинна Церква і багато монастирів. Рятуючи життя, монахи розбіглися хто куди. Один із них, уродженець Галичини, прямуючи до Тербовлі, знесилений від голоду і ран, заночував у лісі. Він щиро серцем молився за знедолений край, благаючи заступництва Божої Матері. Так у молитвах і заснув. Уві сні явилася йому Пречиста Діва Марія, поблагословила його і торкнулася своєю омофором. Монах прокинувся і побачив невидане диво. Ранковий туман, що стелився сріблястою долиною, переливався різнокольоровими барвами ранішнього сонця, навкруги — прекрасна левада, річка, зелений ліс, а у ньому щебетання пташок. Розглядаючись, побачив неподалік на галявині ясне мерехтіння. Підійшов туди і знайшов джерело, а над ним ікону Божої Матері із маленьким Ісусом на руках. Монах упав на коліна і широко молився, омиваючи свої рани. Невдовзі повернулися до нього сили. На честь цього чуда він збудував близько джерела каплицю і примостив туди ікону. А місце, де "зарвав" (здолав) його сон, назвав Зарваніцею.[3]

Люди дізналися про чудесне зцілення ченця і почали приходити звідусіль із надією на видужання. У широкі молитвах просили заступництва у Матері Божої. За довгі роки тисячі людей побували у цьому святому місці і бачили багато чудес. Дехто залишався тут жити. Село розбудовувалося, тоді тут побудовано церкву і монастир. Перші власники Зарванії — Ходоровські, Уминські, Вестямпи.[5]

У часи турецьких нападів на Україну село повністю знищено, але потім знову відбудовано церкву і монастир. У 1740 році з'явилася чудотворна ікона Розп'ятого Спасителя. Її першим побачив мешканець Зарванії Стефан Рисан. Одного літнього вечора, виїхавши у поле, він помітив промінь із неба, що освітлював образ. Воли, якими їхав селянин, повклякали на коліна. Образ Розп'ятого Ісуса помістили у дерев'яній церкві. Вона згоріла, але образ залишився неушкодженим. Його перенесли у новозбудовану 1754 році кам'яну церкву і помістили на бічному вівтарі, а за головним вівтарем — чудотворну ікону Зарваніцької Матері Божої. На місці дерев'яної церкви отець В. Білінський поставив кам'яний хрест, який стоїть і донині.

Монастир проіснував до 1916 року — згорів у Першу світову війну. На його місці після війни побудовано резиденцію для пароха, а неподалік, із боку села Вишнівчик, — монастир сестер василіянок. Із протилежного боку, від Полюсюк (присілок с. Сапова), завдяки щедрій допомозі митрополита Андрея Шептицького у 1922 році споруджено монастир св. Івана Хрестителя чину студитів. Ігуменом усіх студитських монастирів став брат митрополита — Климентій, настоятелем Зарваніцького — Никон (Цюсяк). Біля монастиря стояла дерев'яна церква у гуцульському стилі, в якій збиралися ченці на молитви. Монахи вели взірцеве господарство. Працювали самі та наймали на роботу тутешніх мешканців за відповідну плату. Бідним людям і калікам жертвували хліб із своєї пекарні. На річці Стрипі працював монастирський млин. Після реконструкції він давав ще й електричний струм. При монастирській церкві існував церковний хор, в якому співали сільські хлопці і дівчата. Також організували курси для хлопців шкільного віку, на яких учили читати церковне письмо, Апостол, псалми, вивчали життя святих та історію й географію України. Навчали також садівництву, городництву, лозоплетінню.

На території Зарванії є кілька каплиць. Найдавніша із них та, що на церковній площі, де і відбувалася перша коронація чудотворної ікони Божої Матері та перенесення її до мурованої церкви. Сталося це у 1867 році за пароха о. Порфирія Мандичевського. Із Італії волами привезли дерев'яну проповідальницю, яка збереглася дотепер. Тоді із благословення Папи Пія IX Зарванія одержала статус відпустового місця.

Відпуст починався кожного року у день св. Юрія (6 травня) і тривав до св. Покрови Пречистої Діви Марії (14 жовтня). Щонеділі і у свята у літні місяці йшли до Зарваниці процесії та гурти набожних прочан із різних місцевостей Західної України. Щодо чисельності паломників, то найбільше їх приходило на свята Івана Хрестителя, Петра й Павла, Преображення Господнього (Спаса), Успіння Пречистої Богородиці. Починались урочистості із відправи Служби Божої у церкві, а потім процесія йшла до кринички і каплиці біля неї. Там відправляли молебні й освячували воду. Багато привозили сюди хворих людей. Вони на колінах благали Бога і Пречисту Діву Марію, щоб подали їм зцілення від недуг. В історії Зарваниці є свідчення про чудесні зцілення хворих та інші дива. Коли у 1772-1773 роках морова зараза загрожувала Бережанам, то люди звернулись до заступництва Пречистої Діви Марії. Епідемія відійшла і сотні хворих одужали.

Богдан Лепкий у своїй книзі "Казка мого життя", у розділі "До Зарваниці", пише, що "... такі самі хати, як по інших селах, такі самі люди, такі самі стада гусей і качок, навіть так само собаки гавкають, як у інших селах..." Однак, коли він увійшов у церкву і навколішках молився перед чудотворною іконою Зарваницької Богоматері, то відчув, що в Зарваниці не все таке ж, як по інших селах: є тут щось таке, що можна побачити і відчути тільки очима душі...

У XIX ст власником Зарваниці стала родина Охоцьких. Виходець із неї — Роман Охоцький проводив на околиці села археологічні розкопки, які засвідчили існування тут трипільського поселення (виявлено домовину із кістяком і кам'яною сокирою). Також тут відкопано домовини мідного віку і скіфського часу.

Після скасування 1848 році панщини у Галичині селяни отримали землю і почали заводити свої господарства. Дехто розбагатів, та не всім щастило. Бідні люди покидали свої домівки і їхали у чужі краї на заробітки. Євреї скуповували їхні наділи і заволоділи більшістю зарваницьких земель. Митрополит Андрей Шептицький доклав немало сил і коштів, щоб викупити у них цю святу землю. Близько 90 га рілля і частину лісу подарував він для монастиря отців студитів.

Величаву, сімнадцяти метрової висоти каплицю біля кринички під лісом споруджено у 1894 році на пожертвування прочан. Тут встановлено копії ікони Божої Матері та Розп'ятого Ісуса Христа. У криничці стояла фігурка Ангела із амфорою у руках, із якої, дзюркочучи, витікала чудодійна вода.

Перша світова війна залишила численні руйнації, на ліквідацію яких пішли роки напруженої праці. І ось 1934 році, на свято Успіння Пресвятої Богородиці, відбулася церемонія освячення новозбудованих дзвіниць і просторого двоповерхового парафіяльного дому, відремонтованих каплиць і церкви Пресвятої Трійці. А митрополит Андрей Шептицький у присутності багатотисячного люду здійснив урочистий обряд коронації чудотворного образу Матері Божої. Для того, щоб усе це відбулося, доклав зусилля о. Василь Головінський, який був тут парохом із 1926 року й до приходу більшовиків. Разом із дружиною Марією він ретельно дбав про стан освіти і культури селян, піднесення їх національної свідомості, опікувався читальнею "Просвіти", захоронкою, різними гуртками й курсами.

Для зміцнення Христової віри і розквіту святого відпустового місця своїми знаннями, працею і талантом у різні часи також прислужилися парохом отці Мандичевський, Боршкевич, Білінський, Гаврилюк, Гайовський, Лопатинський, Мельник, Дурбак. Деякий час у Зарваниці жив єпископ Никита Будка і керував роботами із впорядкування церковної площі. Неодноразово сюди приїздив Йосиф Сліпий — майбутній кардинал УГКЦ.

Спокійне, розмірене, хоч і не завжди легке життя Зарваниці перервала Друга світова війна. У вересні 1939 року більшовики принесли із собою "войовничий атеїзм". Німецько-фашистські окупанти також завдали руйнацій. У березні 1944 року червона армія знову підійшла до річки Стрипи. Протягом чотирьох місяців тут велася позиційна війна із застосуванням танків, літаків, гармат. Село майже повністю знищено. Загинуло багато мирних мешканців. Згоріла дерев'яна монастирська церква.

Найбільшою шкодою святому місцю завдано у радянські часи. Комуністична влада знищила будівлі монастиря, церкву, каплицю біля джерела. А справжнє нищення церковного життя і святинь почалося після 1946 року із ліквідацією монастиря студитів, а сільську церкву замкнуто. Люди сходилися на молитву до каплички у лісі, де із стареньким єгентом М. Войтовичем славили Господа. Влада як тільки могла перешкоджала вірянам, а вони, натхненні Духом Святим, йшли до Чудотворного місця щораз більшими громадами. Страшна трагедія сталася вночі 13 липня 1960 року, коли під храм заклали міни і рівно опівночі вибух перетворив його у суцільне румовище. На світанку 14 липня люди побачили, що каплички вже немає. Ця страшна звістка блискавкою облетіла село Зарваницю, район і область, а від так про неї дізналася вся Україна. Цей акт дикого варварства викликав гнів до вандалів і ще більшу любов прочан до святого місця. Уже 17 липня тут зібралося близько семи тисяч осіб, які вшановували Матір Божу молитвами й піснями. Люди йшли не тільки із навколишніх сіл, а й з усіх закутків Поділля і Галичини. Ішли, незважаючи на заборону і застави на дорогах. Ставили свічки на каміння зруйнованої каплиці й оздоровлювались цілющою водою та щирою молитвою.

Головний Комітет підгаечан у США переписав чудотворну ікону - римська фірма виконала образ так досконало, що майже немає різниці між оригіналом і копією. 3-го березня 1975 року патріарх УГКЦ блаженніший Йосиф Сліпий поблагословив ікону й залишив на ній свій патріарший автограф. Того ж року митрополит Володимир Стернюк призначив о. Василя Семенюка настоятелем церкви у Зарваниці і надав йому право відновити відпусту. Отець Василь ночами у лісі коло кринички сповідав та причащав вірних, служив

Службу Богу і молебні до Матері Божої. Не раз отця переслідувала влада, але не зломилася його духу і віри у те, що настане час і задзвонять зарваницькі дзвони, скликаючи людей на молитву.

І ось узимку 1989 року мрія о. Василя і сотень тисяч вірних УГКЦ здійснилася: ключі від зарваницької церкви було передано їх власникам. Відродження Марійського центру почалося цього ж року, коли отець-мітрата Василь Семенюк та отець Іван Якимів після 50-річної перерви відправили Службу Богу у місцевому храмі. Невдовзі парафіяни села Зарваниці та навколишніх сіл із отцем-мітратою Василем Семенюком, ректором Тернопільської духовної семінарії ім. Й.Сліпого, і семінаристами відбудували капличку, Хресну дорогу.

Проект відбудови духовного центру представив конкурсній комісії у 1995 році тодішній директор "Архпроєкту" Михайло Нетриб'як. Претендентів було аж шестеро, але перемогли автор Михайло Нетриб'як, співавтори Анатолій Водоп'ян та Ігор Гебура. Членом свого творчого колективу вони вважають і владу Василя Семенюка.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Паломництво припускає певне відношення людини до дійсності. А дійсність у нашій країні після повномасштабного вторгнення агресора 24 лютого 2022 року є важкою, жахливою, сповненою горем і трагедіями, яким, здається, не видно кінця. І вже майже не залишилось домівки, якої б не зачепила ця страшна війна. Майже у кожного із нас хтось із рідних, близьких чи знайомих людей перебуває на фронті, захищаючи наше із вами тут, порівняно, безпечно і мирне існування, віддаючи своє здоров'я і життя, хто свої молоді роки, а хто зрілу мудрість, щоб вистояла наша ненька Україна перед цією чорною навалою. Все це для нас є дуже складно фізично, а особливо психологічно, коли щодня навколо нас тривожні новини із фронту, трагічні звістки про важкі поранення і загибель наших захисників, жахливі і нелюдські злочини окупантів на визволених і ще тимчасово окупованих територіях, постійні повітряні тривоги і їх наслідки, тривала відсутність зв'язку із рідними і близькими, які перебувають на "нулю" і невідомість очікувань – породжує депресивні стани і фізичні недомагання. І нам сьогодні як ніколи потрібна молитва і захист, тому ми із перших днів війни разом із активною допомогою ЗСУ всім чим потрібно також стали доєднуватись до спільних молитов за наших захисників у церквах і капличках, у різних групах і спільнотах онлайн. Секретний інгредієнт наших молитов — це щирість. А ще дуже важливе натхнення — це паломницькі релігійні поїздки та екскурсії, під час яких відбувається тематичний, емоційний, творчий поштовх, схожий на те відчуття, коли горить найяскравіше світло у душі. Непохитна віра і молитва стали для нас тими "челенджами", якими ми ділилися, підтримували один одного із перших днів і продовжуємо це до сьогодні. Вже, здавалось, звикли до цієї важкої реальності, наростили грубішу шкіру, і, можливо, нам деколи вдавалося наодинці боротися із важкими психологічним станом, однак необхідність зустріти однодумців, щоб зміцнити свою віру, відновити своє ментальне здоров'я та відчуття єдине серцебиття виникає все у більшій кількості людей. Реалізувати ці потреби можна відвідавши святі місця під час релігійних екскурсій, щоб вимолити швидке завершення війни, змовити молитву про захист наших військових і про Перемогу.

Література

1. Альтгайм Л.Б. Використання найбільш привабливих сакральних об'єктів заходу Тернопільської області у наданні екскурсійних послуг // Регіон – 2019: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 16 – 17 жовтня 2019 р.). Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2019, С. 231-234.
2. Альтгайм Л.Б. Організація екскурсійних послуг, Тернопіль. ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. 204 с.
3. Альтгайм Л.Б. Роль сакральних об'єктів південного заходу Тернопільської області у наданні екскурсійних послуг // Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід / Матеріали XIII Міжнародної наукової конференції. Львів, 2019, С. 10-15.
4. Альтгайм Л.Б. Роль сакральних об'єктів півночі Тернопільської області у наданні екскурсійних послуг // The 1st International scientific and practical conference "Scientific achievements of modern society" (September 11-13, 2019) Cognium Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2019, С. 303-312.
5. Городиський Л., Зінчишин І. Мандрівка по Теребовлі і Теребовлянщині: Істор. нарис-путівник / Худож. оформл. В. І. Сави. Львів: Каменяр, 1998. 294 с.
6. Литвин І. В. Релігійний туризм в Україні (90-ті рр. XX ст. – сьогодення). НПУ імені М. П. Драгоманова, Науковий часопис. Серія 6: Історичні науки. 2014. Вип. 12. С. 280–287. Економіка та суспільство Випуск # 44 / 2022682ТУРИЗМ
7. Панченко С. А. Релігійний туризм в Україні: стан, потенціал, перспективи : монографія. Київ : Автограф, 2019. 163 с.
8. Сайчук В. С. Методичні аспекти суспільно-географічного дослідження релігійного туризму. КНУ ім. Т. Шевченка, Економічна та соціальна географія. 2014. Вип. № 2. С. 59–65.
9. Чередниченко А. О. Розвиток релігійного туризму як шлях до відновлення туристичної галузі в умовах соціально – економічної кризи. УкрДУЗТ, Вісник економіки транспорту і промисловості. 2017. Вип. 58. С. 226–232.

10. Юрченко С. О., Юрченко О.Є. Релігійний туризм у християнстві на сучасному етапі. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна, Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2017. Вип. 6. С. 216–220.

References

1. Althaim L.B. Vykorystannia naibilsh pryvablyvykh sakralnykh ob'ektiv zakhodu Ternopil'skoi oblasti u nadanni ekskursiinykh posluh // Rehion – 2019: stratehiia optimal'nogo rozvytku: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kharkiv, 16 – 17 zhovtnia 2019 r.). Kh.: KhNU imeni V.N. Karazina, 2019, S. 231-234.
2. Althaim L.B. Orhanizatsiia ekskursiinykh posluh, Ternopil. TNPU im. V. Hnatiuka, 2017. 204 s.
3. Althaim L.B. Rol sakralnykh ob'ektiv pivdennoho zakhodu Ternopil'skoi oblasti u nadanni ekskursiinykh posluh // Heohrafiia, ekonomika i turizm: natsionalnyi ta mizhnarodnyi dosvid / Materialy XIII Mizhnarodnoi naukovo konferentsii. Lviv, 2019, S. 10-15.
4. Althaim L.B. Rol sakralnykh ob'ektiv pivnochi Ternopil'skoi oblasti u nadanni ekskursiinykh posluh // The 1st International scientific and practical conference “Scientific achievements of modern society” (September 11-13, 2019) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2019, S. 303-312.
5. Horodyskyi L, Zinchyshyn I. Mandrivka po Terebovli i Terebovlianshchyni: Istor. narys-putivnyk / Khudozh. oforml. V. I. Savy. Lviv: Kameniar, 1998. 294 s
6. Lytvyn I. V. Relihiinyi turizm v Ukraini (90-ti rr. KhKh st. – sohodennia). NPU imeni M. P. Drahomanova, Naukovyi chasopys. Seriia 6: Istorychni nauky. 2014. Vyp. 12. S. 280–287. Ekonomika ta suspilstvo Vypusk # 44 / 2022682TURYZM
7. Panchenko S. A. Relihiinyi turizm v Ukraini: stan, potentsial, perspektyvy : monohrafiia. Kyiv : Avtohrif, 2019. 163 s.
8. Saichuk V. S. Metodychni aspekty suspilno-heohrafichnoho doslidzhennia relihiinoho turizmu. KNU im. T. Shevchenka, Ekonomichna ta sotsialna heohrafiia. 2014. Vyp. № 2. S. 59–65.
9. Cherednychenko A. O. Rozvytok relihiinoho turizmu yak shliakh do vidnovlennia turystychnoi haluzi v umovakh sotsialno – ekonomichnoi kryzy. UkrDUZT, Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. 2017. Vyp. 58. S. 226–232.
10. Yurchenko S. O., Yurchenko O.Ie. Relihiinyi turizm u khrystianstvi na suchasnomu etapi. Visnyk KhNU imeni V.N. Karazina, Seriia «Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turizm». 2017. Vyp. 6. S. 216–220.